

Nr 181.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anvisande av medel till vissa förbättringar av förläggingsförhållandena å Järvafältet; given Stockholms slott den 3 mars 1938.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Janne Nilsson.

Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 3 mars 1938.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON, ENGBERG, NILSSON, QUENSEL, FORSLUND.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anför chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Nilsson:

Genom de vid 1918 och 1928 års riksdagar fattade besluten om dels överlåtande till Stockholms stad och dels exploatering för bostadsbebyggelse av vissa delar av Norra Djurgården, däribland Ladugårdsgärdet, hava Stock-

holmstruppernas möjligheter att använda sistnämnda område såsom övningsfält alltmera kringskurits. Till följd härav ävensom på grund av de ändrade krav, vilka ur militära synpunkter numera ställas på terräng, som skall användas vid fältmässiga övningar, har truppernas utbildning under de senare åren i allt större utsträckning måst förläggas till det nya övningsfältet norr om Stockholm, det s. k. Järvafältet. På grund av avståndet mellan detta fält och kasernerna i Stockholm hava trupperna i regel icke dagligen kunnat förflyttas mellan dessa platser, utan i avvaktan på uppförandet av nya kaserner på Järvafältet hava särskilda provisoriska anordningar måst vidtagas för beredande av förläggningsmöjligheter för trupperna under vistelsen därstädes. Då de tidigare för detta ändamål vidtagna anordningarna icke ansågos vara tillfyllest, medgav 1936 års riksdag (skriv. nr 160) på förslag av Kungl. Maj:t (prop. nr 97), att till förläggningsförhållandenas förbättrande finge disponeras ett belopp av 262,000 kronor av försäljningsmedel för tomter å Ladugårdsgärde. Av detta anslagsbelopp avsågos 109,000 kronor för elektrifiering av Järvafältet, 113,000 kronor för uppförande av mathallar och kokvagnshus, 7,500 kronor för fördjupning av brunnar samt 32,400 kronor för vissa andra ändamål.

Oaktat de förbättringsåtgärder, som sålunda vidtagits, lämna emellertid förläggningsförhållandena å Järvafältet fortfarande åtskilligt övrigt att önska, och framställningar hava jämväl sedermera gjorts om deras förbättrande.

Sålunda har *riksdagens militieombudsman* i en till Konungen ställd skrivelse den 17 juli 1936 framhållit, att han vid en å Järvafältet i juli månad nämnda år företagen inspektion uppmärksammat, att de anstalter för befälets och manskapets förläggning, som vidtagits eller med hjälp av redan till förfogande ställda medel komme att vidtagas, icke kunde anses tillfyllest för beredande av drägliga förhållanden under truppernas vistelse å övningsfältet.

Av skrivelsen framgår, att inspektionen omfattat förläggningarna vid Järva skjutbanor, Kymlinge, Bög, Hägerstalund, Granby, Akalla, Eggeby, Hästa, Husby, Rinkeby och Kista.

Beträffande förhållandena å dessa förläggningsplatser har militieombudsmannen anført, bland annat, att vid de fem sistnämnda platserna anordningar saknades för förläggning av trupp, varför manskapet därstädes städse måste förläggas i tält. Jämväl vid Akalla saknades byggnad för inrymmande av manskap ävensom tvättstuga. Däremot funnes därstädes ett kokvagnshus. Vid de fem övriga förläggningsplatserna funnes särskilda värmestugor, rymmande 30—70 man, där manskapet vid förläggning finge ligga å halm-bäddar på golvet. Sängar och sängutredning saknades och avträdesbyggnaderna vore otillräckliga. Särskilda tvättstugor för manskapet saknades även vid några av dessa sistnämnda förläggningar. Tillgången på användbart vatten vore på flera ställen mindre god. Jämväl de för officerare och underofficerare avsedda förläggningsutrymmena vore bristfälliga och kunde icke anses fylla skäligen anspråk. Vid flertalet förläggningsplatser saknades ändamålsenliga förvaringsrum för födoämnen liksom lämpliga lokaler för

sjukvisitationer. Stallutrymmen funnes endast vid ett begränsat antal platser och befintliga dylika utrymmen vore i mycket bristfälligt skick.

Efter att därpå hava lämnat en uppgift på det antal dagar per år som de nyssnämnda förläggingsplatserna ävensom förläggingsplatsen Säby använts under åren 1931—1935, har militieombudsmannen vidare i sin skrivelse anfört följande:

Då fältmässiga övningar ej längre kunde bedrivas å Ladugårdsgårde, måste all stridsutbildning förläggas till Järvafältet. Detta innebure, att de värnpliktiga under minst en tredjedel av övningstiden måste vara därstädes förlagda. Under regementsmötet plägade i de fall, då regementet ej deltog i fälttjänstövningar å annan ort, regementet under ett tjugotal dagar vara förlagt å Järvafältet.

Under vinterhalvåret förekomme vidare förläggning å Järvafältet dels av de värnpliktiga, som hade sin utbildning förlagd till denna tid, dels ock av de fast anställda, som under vintern genomginge rekryt-, korprals- och furirskolor.

Såvitt jag kunnat inhämta, har ännu ej förberedande planläggning verkställt av de byggnadsföretag, som bliva erforderliga för kaserner å Järvafältet av till Stockholms garnison hörande truppförband. Uppenbarligen måste det, därest nya kaserner skola uppföras, dröja ännu åtskilliga år, innan dessa kunna tagas i bruk. Redan på grund av omfattningen av de byggnadsföretag, varom är fråga, torde uppförandet av kaserner för de skilda truppförbanden komma att ske etappvis.

Byggnaderna för det förband, som först kommer att utflytta, lära även under förutsättning att byggnadsfrågan utan dröjsmål upptages till behandling, icke kunna väntas vara färdiga att tagas i bruk förrän 4 å 5 år här efter. Jämväl vid ett gynnsamt förlopp av de byggnadsföretag, varom sålunda är fråga, torde utflyttningen till Järvafältet av samtliga till Stockholms garnison hörande formationer och truppförband icke kunna antagas vara slutförd förrän efter cirka tio år. Man bör alltså räkna med att nu rådande förhållanden med huvudförläggning av truppförbanden i eller invid huvudstaden och mera tillfälliga förläggningar å Järvafältet komma att äga bestånd under avsevärd tid framåt. I samma mån de av gardesregementena och Svea artilleriregemente disponerade områdena av Ladugårdsgårde ytterligare tagas i anspråk för bebyggelse, kommer härvid förläggning av trupp till Järvafältet att bliva erforderlig i vidgad omfattning.

Det är uppenbart, att utbildningen av trupp vid de till Stockholms garnison hörande förbanden för närvarande är i hög grad försvärad. De upprepade förflyttningarna från förbandens huvudförläggning till Järvafältet inkräkta på den till övningars bedrivande anslagna tiden. På grund av de otillfredsställande förläggingsförhållandena å Järvafältet, kan truppen i varje fall icke under dålig väderlek hållas vid den kondition, som är önskvärd för att övningarna må kunna bedrivas på ett ur utbildningssynpunkt nöjaktigt sätt. Bristen på anordningar för manskapets bekvämlighet och hygien alstrar lätt misstämning och olust och kan sålunda jämväl få ogynnsamma verkningar med avseende å möjligheten att upprätthålla disciplin hos truppen. Enligt min uppfattning bör därför frågan om ordnandet av förläggingsförhållandena å Järvafältet utan avvaktan å tillkomsten av nya kaserner för de truppförband, som skola permanent dit förläggas, upptagas till omprövning. Att så sker, synes mig desto mera lämpligt som enligt vad jag inhämtat, jämväl efter det kaserner blivit uppförda å Järvafältet för

de truppförband, som skola därstädes hava sin regelmässiga förläggning, visst behov kommer att förefinnas att å skilda platser inom övningsområdet kunna mera tillfälligt förlägga mindre truppkontingenter. Övningsområdet har en längdsträckning från sydost till nordväst av nära 15 kilometer och en medelbredd av cirka 4 kilometer. Det läres vara avsett, att de nya kasernetablissemang, som komma att uppföras å området, skola bliva förlagda i sydöstra delen av fältet, alltså å det närmast Stockholm belägna området. Behov av utrymme för tillfälliga förläggningar läres därför komma att förefinnas för de truppförband, som skola bliva mera varaktigt förlagda i nya kaserner vid Järvafältet, för bedrivandet av fältskjutningar, vissa stridsövningar, skarpskjutningar med infanterikanoner, stridsvagnar, pansarbilar och fältartilleriet. Nu berörda övningar måste försiggå å platser inom övningsområdet, som äro avlägset belägna från de blivande kasernområdena. Behov av utrymme för tillfälliga förläggningar kommer än vidare att förefinnas, dels för bedrivande av samövningar med de förband inom fjärde arméfördelningen, som icke tillhöra Stockholms garnison, dels ock för de särskilda stridsövningar och skarpskjutningar, som å Järvafältet skola utföras av infanteriskjutskolan, vars ordinarie förläggningssort är Rosersberg, och av underofficersskolan, vars ordinarie förläggningssort är Uppsala.

I den summa som av 1936 års riksdag anvisades för förläggningsförhållandenas förbättring ingå icke några medel till anskaffande av ytterligare förläggningsutrymmen för befäl och manskap. Ej heller kan inom ramen för sålunda anslagna medel vattenfrågan vid förläggningsplatserna bringas till en tillfredsställande lösning.

Tältförläggning är för manskapets vidkommande för närvarande regel vid samtliga för förläggning nyttjade platser å Järvafältet. Dylig förläggning kan emellertid, såsom jag tidigare haft anledning att i annat sammanhang framhålla, icke anses innefatta det skydd, som i fredstid bör fordras av en militärförläggning. Särskilt bör tältförläggning så sent på året som under september månad och under vinterhalvåret förekomma endast under korta tidsperioder.

De till Stockholms garnison hörande truppförbanden äro för bedrivandet av sina övningar hänvisade att vara förlagda å Järvafältet under längre tid i följd. Dylig förläggning förekommer jämväl under höst- och vintermånaderna. Det bör därför enligt min uppfattning sörjas för att fullt nöjaktigt utrymme under tak kan beredas till Järvafältet förlagd trupp.

Av den i det föregående lämnade redogörelsen för förhållandena vid ett antal till förläggning av trupp nyttjade platser å Järvafältet framgår, att för närvarande finnes allenast en s. k. värmestuga vid en var av följande platser, nämligen Järva skjutbanor, Kymlinge, Bög, Granby och Hägerstalund. Därjämte finnes vid Säby en för förläggning nyttjad f. d. stallbyggnad med jordgolv. Vid övriga till förläggning av trupp nyttjade platser finnes intet utrymme under tak för inhysande av manskap. De befintliga värmestugorna äro vidare otillräckliga för det behov av förläggningsutrymme, som förefinnes. I en var av värmestugorna kunna icke lämpligen inhysas mer än 60—70 man. Behovet av förläggningsutrymme på samma plats bör emellertid beräknas efter storleken av ett övningskompani. Utrymme torde sålunda böra finnas för förläggning på samma plats av 125—150 man.

Vidare bör vid förläggningarna finnas sängar och sängutredning, bord och stolar. Nu tillämpad ordning, enligt vilken manskapet, i den mån förläggning inomhus förekommer, är hänvisat att ligga på golvet å halmbädd, givetvis utan tillfälle att avtaga klädesplaggen, kan icke, vare sig ur hygienisk synpunkt eller ur bekvämlighetssynpunkt, anses fylla skäligen anspråk på en ordnad fredsförläggning.

Ytterligare bör åtminstone vid de mera anlitate förläggingsplatserna finnas lokaler för förrättande av sjukvisitation och för hållande av marketeri, samt tvättrum med tvättställ, tvättservis och dusch.

För närvarande föreligga icke tillräckliga möjligheter för det vid Järvafältet förlagda manskapet att öva kroppslig renhållning. I detta avseende är enligt min uppfattning behovet av förbättrade anordningar trängande. Av de medel, som på sätt nämnts 1936 års riksdag anvisat, beräknas ej mer än 7,000 kronor kunna tagas i anspråk för förbättrande av vattentillgången i befintliga brunnar. Enligt vad jag inhämtat kan man emellertid med visshet utgå från, att genom de anordningar, som sålunda kunna med anslagna medel ytterligare vidtagas och som allenast lära hava åsyftat att bereda tillgång till dricksvatten och vatten för matlagning, nöjaktig tillgång till vatten för manskapets kroppsvård ej kan åstadkommas.

Icke vid någon av de förenämnda platserna finnas sådana förläggingslokaler för officerare och underofficerare som fylla skäliga anspråk på snygghet, trevnad och bekvämlighet. De till bostäder åt officerare och underofficerare upplåtta utrymmena giva vid samtliga platser ett beklämmande intryck. Bostäderna äro överlag ålderdomliga och otidsenliga, flera av dem i mer eller mindre förfallet skick.

Än vidare torde behovet av nödiga stallutrymmen böra tillgodoses.

I ett till arméförvaltningens fortifikationsdepartement den 18 december 1936 avgivet yttrande beträffande militieombudsmannens nämnda skrivelse har *chefen för östra arméfördelningen*, efter inhämtande av yttranden i ämnet från underlydande truppförbandschefer, cheferna för arméns underofficersskola och infanteriskjutskolan samt den s. k. garnisonskommitténs arbetsutskott, anfört bland annat följande:

De hittillsvarande förläggingsförhållandena å Järvafältet äro ur hygieniska m. fl. synpunkter mycket otillfredsställande.

Vid övervägande av vilka anordningar, som böra vidtagas för förbättrande av förläggingsförhållandena, synes en grundläggande synpunkt böra vara, att anordningarna i möjligaste mån böra anpassas efter de behov av tillfällig förläggning, vilka kvarstå, sedan kasereringen å Järvafältet av garnisonens truppförband kommit till stånd. Detta innebär bland annat, att inom Järvafältets södra område — inom vilket efter nämnda tidpunkt på grund av nära grannskap till kasernerna anordningar för tillfällig förläggning icke komma att erfordras — endast de arbeten böra utföras, som med hänsyn till de före den nya kasereringens ordnande rådande förhållandena kunna anses vara ur hygienisk synpunkt oundgängligen nödvändiga. Inom Järvafältets norra område bliver det däremot påkallat att — i anslutning till av militieombudsmannen gjorda uttalanden — vidtaga mera omfattande åtgärder. Till detta område bliva nämligen marschtiderna från de framtida kasernplatserna så stora, att det med hänsyn till övningstidens ändamålsenliga utnyttjande bliver nödvändigt att under vissa tidsperioder (dagar, veckor) i tur och ordning förlägga ett antal utbildningsenheter inom området. Vid sådan förläggning bör ur utbildningssynpunkt fältmässig förläggning (bivaek) i viss utsträckning intagas. Med hänsyn till förläggningsperiodernas längd är dock uppenbarligen mycket önskvärt, att förläggning under tak kan beredas. Förläggning under tak erfordras därjämte för de skolor — krigsskolan, arméns underofficersskola och möjligen även infanteriskjutskolan — vilka tidvis kunna komma att förlägga sina övningar till Järvafältet (för samövningar med andra förband, skarpskjutningar m. m.).

För kostnadernas nedbringande böra förläggningsanordningarna göras enkla och ej mera omfattande än som kan anses vara nödvändigt.

I fortsättningen av sitt yttrande har arméfördelningschefen lämnat en närmare redogörelse för vissa anordningar för förläggningsförhållandenas förbättrande, som av garnisonskommitténs arbetsutskott föreslagits i kommitténs till arméfördelningschefen avgivna yttrande. De platser, å vilka åtgärder i dylik riktning föreslagits, äro å fältets norra del förläggningsplatserna Hägerstalund, Säby, Bög, Väsby och Akalla samt bivackplatserna vid Översjön och Säbsjön, å fältets södra del förläggningsplatserna Husby, Granby, Eggeby, Kista och Kymlinge. Å samtliga de nämnda fem förläggningsplatserna å fältets norra del hava bland annat särskilda barackbyggnader för manskapsförläggning föreslagits skola uppföras. I övrigt hänföra sig de föreslagna åtgärderna — förutom till vattenförsörjningens ordnande — huvudsakligen till vissa förbättringsarbeten å redan befintliga anordningar, avsedda att göra dessa mera användbara.

Kostnaderna för de föreslagna anordningarna hava av arbetsutskottet beräknats till sammanlagt 1,046,600 kronor, därav å anordningar för erhållande av bättre vattentillgång belöper ett sammanlagt belopp av 225,000 kronor.

Beträffande vattenförsörjningen har arbetsutskottet i sitt till arméfördelningschefen avgivna yttrande anfört följande:

Inom norra området erfordras för kokning, dryck, tvättning och badning (dusch) samt vattning av hästar vatten i erforderlig mängd, beräknad till minst 30 minutlitrer, vid ovan upptagna förläggningsplatser samt dessutom vid tvenne bivackplatser, d. v. s. $5 + 2 = 7$ platser.

Inom södra området erfordras likaledes samma vattenmängd vid samtliga 5 förläggningsplatser.

Enligt inhämtade upplysningar rörande nyligen utförda borningar inom och i närheten av Järvafältet har vatten i riklig mängd erhållits (på en plats cirka 50 minutlitrer).

Enär gjorda undersökningar angående möjligheten att erhålla vatten från Stockholms norra förorters vattenledning från Görveln utvisat, att anslutning till denna ledning enbart till Hägerstalund torde draga en kostnad av minst 150,000 kronor, skulle en vattenförsörjning på detta sätt för ovan upptagna förläggningsplatser draga en kostnad, som komme att överstiga en halv miljon kronor. Därtill kommer den årliga förbrukningen till ett pris av 25 öre per kubikmeter, vilket skulle draga högst avsevärda årliga kostnader.

Med anledning därav synes tanken på anslutning till Görvelnledningen böra helt övergivas.

I stället synes billigaste sättet vara att utföra borning samt i samband därmed anordna hydroforanläggning på varje förläggningsplats. Kostnaderna härför hava beräknats till 150,000 kronor för norra området och 75,000 kronor för södra området.

Uti utlåtande i ärendet den 10 februari 1937 hava *arméförvaltningens fortifikations-, intendents- och civila departement samt sjukvårdsstyrelse*, med överlämnande av chefens för östra arméfördelningen förut omförmälda utredning, anfört bland annat följande:

Departementen och styrelsen funne de av arméfördelningschefen föreslagna åtgärderna för förbättring av förläggningsförhållandena å Järvafältet väl avvägda samt tillstyrkte livligt, att desamma snarast måtte komma till utförande. Departementen och styrelsen ville emellertid framhålla, att kostnaderna för de till utförande föreslagna byggnadsanordningarna samt anordningarna för sjukvård beräknats i november 1936. Sedan nämnda tid hade materialpriserna stigit och även arbetslönerna syntes komma att höjas. På grund därav syntes det vid ifrågavarande arbetens utförande med säkerhet komma att visa sig, att de kostnadsberäknats för lågt. Försiktigheten syntes därför bjuda, att de beräknade engångskostnaderna för nämnda arbeten, 1,046,600 kronor, höjdes med cirka 15 procent eller med 157,000 kronor till cirka 1,204,000 kronor. För bestridande av kostnaderna för utförande av nu ifrågavarande anordningar borde få tagas i anspråk medel å den i statskontorets räkenskaper upptagna titeln »Försäljningsmedel för tomter å Ladugårdsgårde».

Slutligen har *statskontoret* i utlåtande i ärendet den 18 mars 1937 anfört, att i anslutning till vad chefen för finansdepartementet i proposition nr 227 till 1937 års riksdag uttalat, anläggningskostnaderna för nu ifrågavarande byggnadsföretag, vilka väl torde få anses äga sådant sammanhang med markförsäljningarna å Ladugårdsgårde, som i nämnda uttalande åsyftats, borde antingen tillsvidare förskötteras å fonden för förlag till statsverket eller bestridas från exploateringskonto. Vilketdera av dessa förfaringsätt, som borde väljas, syntes få bliva beroende på tillgången å likvida medel å titeln »Försäljningsmedel för tomter å Ladugårdsgårde».

Såsom redan inledningsvis framhållits anvisade 1936 års riksdag ett belopp av 262,000 kronor för vidtagande av vissa förbättringar av förläggningsförhållandena å Järvafältet, i följd varav åtskilliga åtgärder i sådant syfte kunnat vidtagas eller planeras vid förläggningsplatserna därstädes. Av militieombudsmannens i det föregående omförmälda skrivelse läser emellertid framgå, att dessa åtgärder icke kunna anses vara tillfyllest för skapande av tillfredsställande förläggningsförhållanden för trupperna under deras vistelse å övningsområdet, utan att förläggningarna alltjämt lämna åtskilligt övrigt att önska. För åstadkommande av något så när drägliga förhållanden vid de tillfälliga förläggningarna å Järvafältet läser det därför bliva nödvändigt, att i viss utsträckning ytterligare medel anvisas för deras förbättrande.

Vid bedömande av frågan om i vilken omfattning dylika åtgärder nu böra vidtagas, måste hänsyn givetvis tagas till det för närvarande aktuella spörsmålet om Stockholmstruppernas kaserering på Järvafältet. Beträffande denna fråga har Kungl. Maj:t förut denna dag beslutat för riksdagen framlägga förslag angående anslag till påbörjande av vissa till Stockholms garnison hörande truppförbands och anstalters utflyttande till Järvafältet. Vid ett bifall till detta förslag komma nya kaserner att efter hand uppföras å övningsfältet för de ifrågavarande förbanden. Uppenbart är, att efter dessa kaserners färdigställande truppernas behov av tillfälliga förläggningsplatser å Järvafältet kommer att i väsentlig grad minskas.

Emellertid måste bemärkas, att de nya kasernerna icke kunna beräknas

*Departements-
chefen.*

bliva färdiga att tagas i bruk förrän tidigast om 4 eller 5 år. För vissa förband kan dröjsmålet bliva ännu längre. Under tiden måste de nuvarande tillfälliga förläggningarna å övningsfältet utnyttjas i minst samma omfattning som hittills. Dessutom läser behov av tillfälliga förläggningsplatser komma att i viss utsträckning föreligga även efter det garnisonens utflyttning blivit genomförd. Under sådana förhållanden och med hänsyn till det otillfredsställande skick, vari de tillfälliga förläggningsplatserna, enligt vad av utredningen i ärendet framgår, för närvarande befinna sig, synas åtgärder för deras förbättrande få anses vara i hög grad av behovet påkallade. Jag har därför funnit mig böra tillstyrka, att vissa åtgärder i sådant syfte nu vidtagas.

Chefen för östra arméfördelningen har givit uttryck åt den åsikten, att vid de å södra delen av övningsfältet belägna förläggningsplatserna, å vilka någon tillfällig förläggning icke beräknas ifrågakomma, sedan de nya kasernerna färdigställt, endast borde utföras sådana förbättringsarbeten, som med hänsyn till de före den blivande kaserneringens ordnande rådande förhållandena kunde anses vara ur hygienisk synpunkt oundgängligen erforderliga, under det att vid de å norra delen av fältet belägna förläggningsplatserna, vilka beräknats bliva behöfliga för förläggningsändamål jämväl sedan kaserneringen genomförts, borde vidtagas mera omfattande åtgärder, innefattande bland annat uppförandet av särskilda manskapsbaracker och stallbyggnader.

För egen del anser jag, att förbättringsarbetet i första hand bör inriktas på möjliggörandet av en mera tillfredsställande vattenförsörjning å de viktigaste förläggningsplatserna. Härigenom skulle en stor del av de hygieniska och sanitära olägenheter, som vidlåda de nuvarande förläggningarna komma att förminska eller bortfalla, något som särskilt för manskapets hälsa och trivsel måste anses vara av största betydelse. Vidare synas nu befintliga, i hög grad bristfälliga anordningar för officerares och underofficerares förläggning böra förbättras på vissa förläggningsplatser. Härjämte torde ökat stallutrymme böra ordnas vid vissa förläggningar.

Däremot har jag med hänsyn till den förestående kaserneringen icke ansett mig böra ifrågasätta, att nya baracker för manskapets förläggning nu skola uppföras. Med hänsyn till den relativt begränsade användning, som dessa baracker torde komma att få efter kaserneringens genomförande, måste de för dem beräknade kostnaderna — uppgående till 90,000—130,000 kronor för förläggningsplats — anses vara alltför stora. Ur ekonomisk synpunkt torde det efter kaserneringens genomförande komma att ställa sig förmånligare att vid övningar i de trakter, där barackerna skulle uppföras, begagna sig av lastbilar eller andra lämpliga fortskaffningsmedel för truppersnas transport till och från kasernerna, därest med hänsyn till avståndet fotmarsch icke lämpligen kan komma ifråga eller bivackering på övningsplatsen icke anses böra äga rum.

Det nu sagda äger emellertid icke i full utsträckning tillämpning å förläggningen vid Säby, vilken ofta brukas som kvarter för Livregementet till häst under regementets övningar på Järvafältet. Nämda regemente torde, efter vad som nu kan förutses, komma att utflyttas till Järvafältet åtskilligt

senare än de övriga truppförbanden i Stockholm, och dess behov av tillfälligt förlägningsutrymme därstädes kommer följaktligen att kvarstå jämväl sedan denna fråga genom kasereringen blivit på ett tillfredsställande sätt löst för de andra förbanden. Med hänsyn härtill har jag ansett mig böra föreslå, att vid denna förlägningsplats förbättringar vidtagas jämväl med avseende å manskapets förlägningsutrymme.

Till närmare utveckling av de av mig sålunda ifrågasatta förbättringsarbetena får jag anföra följande.

Då kostnaderna för vattenförsörjningens ordnande genom en anslutning till Stockholms norra förorters vattenledning från Görveln, enligt vad gjorda undersökningar visat, skulle bli synnerligen stora, torde denna fråga i enlighet med garnisonskommitténs arbetsutskotts förslag böra lösas genom djupborringar och ordnande av hydroforanläggningar å de olika förlägningsplatserna, varigenom erforderlig vattentillgång, enligt vad av utredningen i ärendet framgår, synes kunna erhållas. Kostnaderna för varje dylik anläggning, innefattande borrning och pumprum, hydrofor, pump och stigarledning, erforderlig ledning för vatten och avlopp samt servisställen, hava hösten 1936 av arbetsutskottet beräknats till 21,000 kronor för anläggningarna inom den norra delen av övningsfältet och 15,000 kronor för anläggningarna å den södra delen. Prisskillnaden beror på att det vid de inom norra delen av fältet belägna förläggningarna ansetts erforderligt att ordna åtskilligt längre ledningar för vatten och avlopp, De längre ledningarna torde hava ansetts behövligen för de av myndigheterna föreslagna barackbyggnaderna å norra delen av fältet. Då jag icke ifrågasätter uppförandet av några nya dylika byggnader, har jag ansett mig kunna räkna med den lägre kostnaden, 15,000 kronor, för samtliga anläggningar. Antalet nya anläggningar anser jag böra kunna inskränkas till åtta med den fördelning på förlägningsplatser, som det torde få ankomma å fortifikationsstyrelsen att bestämma.

I enlighet med vad som nu anförts skulle ordnandet av vattenförsörjningen efter de priser, varmed garnisonskommitténs arbetsutskott räknat, draga en sammanlagd kostnad av ($8 \times 15,000 =$) 120,000 kronor.

I fråga om övriga byggnadsarbeten m. m. anser jag mig böra föreslå, att å de olika förlägningsplatserna följande anordningar vidtagas för här nedan angivna, av arbetsutskottet beräknade kostnader:

	Kronor	Kronor
<i>Hägerstalund:</i>		
Arrendatorsbyggnadens övre våning repareras och ändras till förläggning för officerare.....	4,500	
Gårdens västra flygel ändras och inredes till underofficersförläggning.....	3,000	
Vinden å befintlig värmestuga inredes till förvaringslokal	500	
Tvenne befintliga, provisoriskt uppförda stallbyggnader förbättras genom golvinläggning m. m.	3,500	11,500

	Kronor	Kronor
<i>Säby:</i>		
Norra flygeln förbättras och inredes till officersförläggning	4,000	
För underofficersförläggning uppföres en ny byggnad med matrum, kök och sovhytter	9,000	
En befintlig till värmestuga omändrad stenbyggnad påbygges och inredes för utökad manskapsförläggning, expedition samt puts- och tvättrum m. m., varjämte uppvärmningsanordningar införes	50,000	63,000
<i>Bög:</i>		
För officersförläggning uppföres en ny byggnad med matrum, kök och sovhytter.....	15,000	
Underofficersförläggning ordnas i arrendatorsbostadens övre våning.....	4,000	
Vinden å befintlig värmestuga inredes till förvaringslokal..	500	
Badplatsen vid Ravaln förbättras och utbygges med badbryggor m. m.....	1,500	
En befintlig stallbyggnad förbättras och inredes med golv och foderrum m. m.	3,000	24,000
<i>Väsby:</i>		
Officersförläggning ordnas i en förutvarande statbyggnad..	3,500	
Uthus med vedbod och avträde repareras	500	
Underofficersförläggning ordnas i förenämnda statbyggnad	2,500	
Stallutrymme ordnas i en befintlig ladugård	4,500	11,000
<i>Husby:</i>		
Befintlig flygelbyggnad repareras och iordningställes för officers- och underofficersförläggningar	6,000	
En äldre stallbyggnad förbättras	4,000	10,000
<i>Granby:</i>		
Officers- och underofficersförläggningar ordnas i ett befintligt boningshus, som förbättras och tillbygges	9,000	
Vinden å befintlig värmestuga inredes till förvaringslokal	500	
Två äldre logar förbättras och inredas till stall	4,500	14,000
<i>Eggeby:</i>		
Officers- och underofficersförläggningarna förbättras.....	2,000	
Ett befintligt stallskjul förbättras och utvidgas.....	1,000	3,000
<i>Kista:</i>		
Officersförläggningen i arrendatorsbostaden repareras och förbättras.....	1,500	
En befintlig flygel repareras och inredes till underofficersförläggning.....	2,000	
Sjukquarterm ordnas i en befintlig byggnad.....	1,000	4,500

Kronor   Kronor

Kymlinge:

Befintlig byggnad repareras och inredes till officers- och underofficersförläggningar	6,000	
Vinden å befintlig värmestuga inredes till förvaringslokal	500	
Foderrum m. m. inredes i det i ladugården anordnade stallet	500	7,000
Summa kostnader för byggnadsarbeten m. m. kronor		148,000

Då kostnaderna för vidtagande av åtgärder för förbättrande av vattentillgången i det föregående beräknats till 120,000 kronor, skulle alltså medelsbehovet för förbättringsarbetena i dess helhet enligt de gjorda beräkningarna uppgå till (120,000 + 148,000 =) 268,000 kronor.

På sätt av myndigheterna anförts hava emellertid de framlagda kostnadsberäkningarna gjorts redan under hösten 1936. För mötande av den prisstegring å materiel och arbetslöner, som sedan dess inträffat, lärer det bliva nödvändigt att uppräknat den nämnda kostnadssumman med inemot 20 procent eller 52,000 kronor. Det för ändamålet erforderliga beloppet skulle således utgöra (268,000 + 52,000 =) 320,000 kronor.

Beträffande de föreslagna arbetena utgår jag ifrån att det skall tillkomma arméförvaltningens fortifikationsstyrelse att inom den för arbetena i dess helhet angivna kostnadsramen vidtaga de mindre jämkningar och ändringar, som framdeles kunna visa sig påkallade.

Av praktiska skäl synes lämpligt, att kostnaderna för de nu föreslagna förbättringsarbetena, i likhet med vad som skedde med avseende å kostnaderna för motsvarande av 1936 års riksdag medgivna arbeten, bestridas vid sidan av riksstaten direkt från den i statskontorets räkenskaper upptagna diversemedelstiteln »Försäljningsmedel för tomter å Ladugårdsgärde», vilken enligt vad statskontoret meddelat därtill lämnar tillgång.

Under åberopande av vad sålunda anförts får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

att till bestridande av kostnaderna för vissa arbeten för förbättrande av förläggingsförhållandena å Järvafältet må tagas i anspråk ett belopp av högst 320,000 kronor av medel, innestående å den i statskontorets räkenskaper upptagna diversemedelstiteln »Försäljningsmedel för tomter å Ladugårdsgärde».

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten lämna bifall samt förordnar, att proposition av den lydelse bilaga vid detta protokoll utvisar skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Lennart Österholm.